

PROPUESTES DE REFLESIÓN PA UNA DIDÁUTICA DE LA LINGUA ASTURIANA*

Xosé Antón González Riaño

Enantes d'entamar, dicir que lo qu'equí se plantega ye namás una visión, necesariamente esquemática, d'unos "propuestas de reflexión didáctica" (por cierto, llamaes asina d'un mou consciente ya intencionáu) y qu'han ser desendolcaes con más fondura en trabayos posteriores.

Bien; entrando yá en cuestión, podemos entrugamos: ¿merez la pena plantegar nesti momentu unos bases teóriques de discutiniu pa una didáctica de la llingua asturiana? Apocayá, en 1987, escribíamos: «¿Qué dicir d'una auténtica didáctica de la llingua asturiana? Equí, tamos de fechu, na fas d'aniciu. Quiciás sepamos *lo que nun debemos facer*, pero tamos lloñe de conocer esautamente aú hemos empobinamos...» Dende llueu, en tan curtiu espaciu de tiempu les coses nun camudaren comu pa que les anteriores consideraciones dexaren de tener valir. Con too, dempués de 5 cursos d'esperiencia escolar del asturianu, el debate pedagóxicu empecipia a plantegase ente aquellos sectores más partidarios de la recuperación llingüística y les posiciones, magar que tovía intuitives, nun son, de nengún mou, unitaries. Pel llau de nueso, abúltamos qu'esti podría ser un bon momentu p'aniciar un posible contraste d'opiniones no que cinca a una meyor enseñanza del asturianu na escuela. Les nuses, y estò hai que dexalo pernidio, son conceiciones enforma particulares, opiniones afitae (que non contrastae) na nuesa práutica docente comu profesores de llingua asturiana. D'ehí que les llamemos, cenciellamente, "propuestas de reflexión". Son les que vienen darréu:

PROPUESTA 1.

Caráuter d'especificidá de la didáctica de la llingua asturiana

Si la didáctica de la llingua ye una ciencia cuyu corpus de doctrina tien comu fin la enseñanza d'una llingua, nun hai dulda qu'ha tener aspeutos xenéricos aplicables

* Comunicación lleída nes VIII Xornaes d'Estudiu, celebraes n'Uviéu los días 25, 26, 27 d'ochobre de 1989.

al aprendizamientu escolar de llingües diferentes. Dende esti puntu de vista, munchos principios didáuticos globales puen ser perfectamente comunes a llingües afitae hestórica ya internacionalmente. Asina, la enseñanza del inglés, francés, castellán... nos respetivos países, podría llevase darréu con unos criterios didáuticos asemeyaos; axeitando, eso sí, la so aplicación práutica en función de les peculiaridaes intrínseques a cada llingua.

Nel casu de comunidaes bilingües en qu'hai una llingua fuerte (prestixada y dominante na vida social) y una llingua débil (menos valorada y d'emplegu más restrinxíu) la custión camúdase de mou radical y ello magar les dos tengan la consideración de llingües oficiales. Naide dulda, por exemplu, que la estratexa didáctica ha ser estremada si comparamos los casos de la enseñanza del gallegu y del castellán.

La situación del asturianu, llamentablemente, nun se pue homologar a nengún de los casos anteriores. La llingua asturiana tien unes connotaciones que, oxetivamente, nun podemos escaecer: a) caráuter non oficial, lo que lleva darréu a consideraciones inxustamente restrictives en cuantes a la so escolarización: voluntariedá, necesidá de cuntar cola aprobación de consejos escolares, falta de garantíes pa que tolos escolinos que lo reclamen puean recibir clases d'asturianu o n'asturianu, etc; b) mentalidá diglósica nel so usu, que la convierte na llingua débil a emplegar namás nes funciones personales y cotidianes, mientres qu'a la llingua oficial (castellán) resérvense-y les funciones superiores de la vida social (llingua de l'alministración, de la cultura, de la información...); c) en procesu de normalización, pues aunque tenga práuticamente llograda la normativización de la escritura, la normalización social ta faciéndose con grandes dificultaes por mor d'una nidia falta de voluntá política de les instituciones; d) combatida polos partidarios del uniformismu cultural d'estáu, que ven nel so resurdir un peligru pal caltenimientu de posiciones sociales de privilexu, etc, etc.

Nesta situación, les soluciones didáutiques pa la so enseñanza han ser, nidiamente, perdixebraes de los casos anteriores. Impónse, de xuru, partir de principios orixinales y, dende llueu, enforma específicos, pa intentar pasar percima de pilancos institucionales tan manifiestos y dar cuenta, per otru llau, d'una realidá sociolóxica incuestionable: la gran mayoría de la población asturiana (al rodiu del 70%) ye partidaria de la enseñanza voluntaria del asturianu.

PROPUESTA 2

La didáctica de la llingua asturiana ye una ferramienta más al serviciu del procesu de recuperación

Una llingua camín del desanicie nun se recupera con valir comunicativu si nun hai un nidiu enfotu porque tea presente na vida institucional, nos medios de comunicación, y na enseñanza.

Ente la so presencia escolar y la so presencia ambiental hai una rellación típica de "feed-back", de mou que'l dependimientu nel aula facilita'l so usu social y ésti ye, de xuru, imprescindible p'afitar l'interés a la hora del so aprendizax.

Nestes condiciones, la didáctica de la llingua asturiana nun pue seguir (si quier ser efeutiva, y sobre too cuando tán entamándose los primeros pasos del procesu recuperador) un planteamientu de ciencia aséutica, ayena a una dinámica social cada vegada más favoratible a la dignificación del asturianu.

La escuela ha actuar de mou que la llingua asturiana seya considerada comu paradigma d'un sentimientu asturianu integrador qu'ha ponese de manifiestu de mou prácticu; ye dicir, falándola. Nesti sen podemos afirmar que, percima d'unes téuniques d'emplegu nel aula (ensin dubia perimportantes) ha considerase un clima llográu ente los neños qu'empobine hacia la consideración del so aprendizax comu l'exerciciu d'un drechu democráticu qu'otros escolinos nun tuvieron hestóricamente (o nun tienen entá) y que va abrir camín pa un posible usu posterior a tolos niveles.

Poru, la didáctica ha amestar, pasu ente pasu, y dependiendo del nivel, conteníos de tipu sociollingüísticu que vaigan faciendo conciencia de la importancia de l'asignatura: a) drechu a espresase na propia llingua, b) llingua ya identidá cultural, c) medies de proteición y espardimientu del asturianu, d) dificultaes con que s'atopa'l procesu de normalización, etc, etc. Estos conteníos han formar parte del planteamientu xeneral d'estudiu (xunto colos propiamente llingüísticos), ensin entorpecer l'aprendizax comunicativu y habrán plantegase d'un mou intuitivu nos primeros niveles pa dir faciéndose dempués más manifiestos y específicos nos cursos caberos d'E.X.B. y de les EE.MM.

PROPUESTA 3

El principiu básicu de motivación que plantegue una didáctica de la llingua asturiana coherente ha ser el llogru de l'autoiden-tificación de los escolinos cola comunidá cultural asturiana

Nel dependimientu de llingües estranxeres, sobre too, plantéguese davezu metodoloxíes sofitaes en conceutos comu'l de *competencia llingüística* (Chomsky) qu'implica la conocencia que'l falante-oyente tien d'una llingua o, el más reciente, de *competencia comunicativa* (Hymes, Van der Geest, Habermas, Wunderlich...) que lleva inxerida l'anterior y que tien en cuenta, amás, el contestu comunicativu en qu s'emplega una llingua, de mou qu'a traviés del so aprendizax se llogren resolver problemes o necesidaes reales de comunicación.

Pel llau de nueso camentamos que la *simple adaptación* d'estos conceutos al casu asturianu sería, dende'l puntu de vista didáuticu, un llamentable enquivocu: 1.- Porque, con respetu a la competencia llingüística, entendemos que l'emplegu d'una llingua nun se deriva de la conocencia consciente de la so estructura, sinón qu'ésta ponse de manifiestu dempués d'un emplegu sistemáticu.

2.- Per otru llau, no que cinca a la competencia comunicativa:

- porque camentamos que toa llingua ye muncho más qu'un instrumentu comunicativu; ye un mou de pescanciar culturalmente'l mundu, d'interpretalu y de sentilu.

- porque les necesidaes reales de comunicación nel nuesu País tán solucionaes (esceutu en casos esceicionales) col emplegu de la llingua oficial castellana.

- porque, en fin, la llingua asturiana enxamás podría considerase comu una llingua estranxera nel Principáu, nin siquieramente comu segunda llingua, sinón comu la llingua materna (magar haiga asturianos que la tengan escaecida) o, en tou casu, comu una *llingua ambiental* presente en toa Asturias con mayor o menor puxu.

Tenemos, entós, que descartar (por insuficiente) el llogru de la competencia comunicativa comu criteriu de motivación qu'empobine l'aprendizax del asturianu. Nun podemos escaecer, nesti sen, qu'estudios fechos en sociedaes bilingües vienen afitando comu principios xenerales de motivación pal deprendimientu y emplegu d'una llingua los que vienen darréu:

1.- Hai motivación cuando la llingua que se deprende pue ser socialmente valoratible porque'l so usu lleva a una nidia rentabilidá (rellaciones personales, comerciales, sociales, profesionales...)

2.- Hai motivación cuando la llingua que se deprende escolarmente sirve d'elementu de xuntura ya identificación con una comunidá cultural diferenciada.

Pa nós ta claro que nel casu d'Asturies habremos de considerar necesariamente'l segundu principiu. Yá se dixo que l'aprendizax d'una llingua nun se pue lendar nin a la conocencia d'un sistema llingüísticu, nin a l'alquisición d'una competencia comunicativa. Coincidimos, nesti sen con H. G. Widdowson (1987, p.174 y ss.):

Hai una creyencia xeneralizada de que l'alquisición d'una llingua pal so usu tien llugar cuando hai una necesidá de comunicación y darréu d'ello, al esviar l'atención de la forma llingüística. Dende esti puntu de vista, cualisquier estudiu consciente de la llingua interfier col aprendizax entendíu comu un procesu comunicativu natural. El puxu col que se caltién esta idega ye impresionante comparáu coles evidencias que la sofiten. La suposición paez ser que consiste en que la forma llingüística namás tien significáu pal aprendiz cuando funciona comu pieza de significáu instrumental; ye dicir, que'l significáu conceptual intrínsecu ye, de dalgún mou, insignificante. Pero la dixebra de la conciencia y de la forma de la llingua de comunicación paez tan poco razonable comu la so dixebra de la cultura. (...) L'énfasis púnxose nel aprendizax de les llingües pal so usu comunicativu, ensin atender al estudiu de les llingües pa desendolcar una conciencia de cómo reflexen les actitúes culturales, les idees y les esmoluciones de les persones que les falen...

(...) La suficiencia comunicativa... provoca demandes a profesores y escolinos que dacuando son difíciles, inclusu imposibles de llevar darréu. Amás, lo

mesmo que n'otres fasteres de la vida social, la incapacidá de llograr los sos ideales fai que se dea un efeutu a la escontra de la so intención, incitando a la desilusión y a la subversión.

Faise necesario, en suma, considerar les formes culturales que s'espresen a traviés de la llingua que se pretende enseñar porque toa llingua, nesti casu l'asturiana, ye'l símbolu de pertenencia a un grupu cultural dixebrau. Dende esti puntu de vista, l'alternativa en cuantes a la motivación fonda pa depender y emplegar l'asturianu vendría dada pol pruyimientu espardíu ente los escolinos nel sen d'una fuerte concienciación comu miembros d'una minoría llingüística, con nides peculiaridaes étniques o culturales, y conscientes de los sos drechos llingüísticos.

PROPUESTA 4

L'oxetivu cimeru de la didáctica de la llingua asturiana ye'l posibilizar un bilingüismu real, pa lo que ye necesario desanicar les interferencies llingüísticas y la conceición diglósica de la llingua

Ye un fechu contrastáu que se produz *interferencia llingüística* en cualisquier casu onde se dean diferencies ente los sistemas de dos llingües en contautu. La consecuencia ye'l trespasu d'elementos (léxico-semánticos, fónicos y morfo-sintáuticos) d'una llingua a otra. Si se trata de dos llingües mui averaes —comu ye'l casu del asturianu y el castellán— el fenómenu cunta con calces muncho más favoratibles pal so espardimientu de mou que n'Asturies dexenera dacuandu nun nidiu *semilingüismu*, ye dicir, nuna falta de competencia nes dos llingües. Esti procesu lleva darréu, lóxicamente, a que muchos falantes nun seyan a dixebrar cuándo se tán espresando n'asturianu o en castellán. Nesta situación la perxudicada ye siempre la llingua asturiana que, pasu ente pasu, vese contaminada en gran midida pol castellán comu llingua predominante dende'l puntu de vista de la consideración y presencia sociales. La *diglosia*, pel so llau, ye'l ficiu más carauterísticu del desequilibriu ente dos llingües cuando tamos delante d'una situación de bilingüismu. Constituye una situación enforma durable nel tiempu por mor de que los dixebraos roles van amestaos colos diferentes campos d'actividá que tienen valores separtaos pero complementarios. En resume, y aplicando'l conceutu de diglosia al marcu asturianu, taríamos nuna situación de ciertu consensu social suxetivu que considera a la llingua materna asturiana comu valoratible pa unos determinaos usos (restrinxíos al ámbitu familiar), mientras que'l castellán, llingua fuerte y prestixada, pue emplegase en toles situaciones de rellación interpersonal y social.

Pues bien, estos problemes namás puen solucionase a traviés d'una escolarización afayaíza que seya a afondar na conocencia sistemática del asturianu y castellán y que, per otru llau, afite la idega de que toles llingües son válides pa tresmitir pensamientos (inclusu les más enguedeyaes conceiciones científiques) si

tán dotaes d'unos criterios normativos unitarios o, si se prefier, codificaes dafechu.

El plantegamientu didáuticu, en consecuencia, esixe que d'un mou gradual se vaiga afitando la conocencia llingüística del neñu a partir de la so competencia d'aniciu y que, al empar, les situaciones d'emplegu de la llingua reflexen la espontaneidá ambiental —comu veremos dempués— pero ensin escaecer el dir enanchando les sos posibilidaes hacia estayes más amplies o xenerales que tean afitando, de fechu, una dignificación del so valir comunicativu y una normalización en cuantes al so emplegu.

Nun escaecer, pa finar, qu'estes midíes de tipu escolar tán sofitando "téunicamente" la posibilidá del bilingüismu pero, pa llograr un bilingüismu real, habrán ser acompañaes d'otres disposiciones de calter institucional y social qu'empobinen hacia un braeru espardimientu de la llingua.

PROPUESTA 5

La didáctica de la llingua asturiana ha tener presente en tou momentu'l principiu de la usualidá dominante

Tamos considerando, nesti casu, una práutica perafitada pedagóxicamente: el respetu a la competencia usual del neñu y l'emplegu de la variedá local o del conceyu comu modelu llingüísticu de partida.

Nidiamente, al nuesu entender, la *usualidá dominante*, ye dicir, la modalidá de fala ambiental que'l neñu depende nel mediu familiar, rellacional, y/o sociocultural prósimu, ha ser valorada d'un mou especial nos primeros niveles. Inténtase con esti proceder didáuticu non sólo tener en cuenta los conteníos de tipu llegal qu'afita l'Estatutu d'Autonomía, sinón (y ello ye perimportante) sofitar la enseñanza de la llingua na realidá del so usu pola comunidá de falantes a la que pertenez l'escolín, de mou qu'ésti valore la so propia fala materna o ambiental, que se vea reflexáu nella y que pescancie que'l perfeccionamientu llingüísticu ta faciéndose dende la realidá del so rodiu cultural.

Lo contrario, l'imponer criterios xeneralizadores prematuros, el primar una llingua modélica que nun tenga en cuenta'l llinguax coloquial o familiar que'l neñu trae a la escuela, etc, etc, pue ser dafechu negativo dende'l momentu en que l'escolín pue considerar, dende llueu suxetivamente, que ta dependiendo o perfeccionando una llingua estranxera cola que ye perdifícil que s'identifique.

Pero más entá, magar un neñu tenga'l castellán comu llingua de nacencia, ello nun ye torga pa siguir calteniendo'l mesmu principiu darréu que pa él siempre será más cenciello averase a los xiros, la entonación, el léxicu, etc, colos que ta más en contautu xeográficamente.

Comu consecuencia de lo anterior ye llabor ineludible del profesor de llingua asturiana afondar na conocencia de la modalidá dominante nel entornu nel que desendolca'l so trabayu educativu. Nesti sen habrá caltener una postura de nidia

sensibilidad hacia los datos lingüísticos que cotidianamente l'ambiente ufierta y fuxir d'ideas preestablecís y de los preuicios lingüísticos que, dacuandu, toos llevamos amestaos d'un mou inconsciente. Y too ello pa ser capaz de plantegar correutamente dalgunes consecuencias didáutiques qu'esti principiu lleva aparexaes. Por exemplu: 1. el deprendimientu del vocabulariu ha entamase a partir d'un vocabulariu d'usu común y xeneralizáu nel mediu, 2. les práutiques de llectura atenderán, nos anicios, al vocabulariu y la fraseoloxía usuales, 3. la enseñanza de la gramática ha ser de la llingua viva y d'usu ambiental, etc, etc.

PROPUESTA 6

La oralidá ha ser preeminente so la escritura nuna didáctica de la llingua empobinada a los niveles básicos d'enseñanza

La prioridá temporal del llinguax oral sol escritu ye una constante que güei caltién la ciencia didáctica pal deprendimientu escolar de cualisquier llingua. Asina, el llinguax oral ye'l primer sistema de señalización sol que se monta'l llinguax escritu, que ye'l segundu sistema.

La escuela nun pue, n'efeutu, rebaxar (comu hasta apocayá) la importancia del llinguax oral, porque: a) la mayor parte de la comunicación desendólcase nel planu del llinguax oral, b) la oralidá ye la continuación lóxica del aprendizax familiar y social prósimu, c) ye'l prerrequisitu básicu pal deprendimientu posterior de la comunicación escrita (llectura y escritura).

Nel casu de la llingua asturiana la importancia del deprendimientu oral y de la práutica oral vese afitada entá más por mor de delles razones so les que tamos incidiendo de continu: 1. proximidá asturianu-castellán, de mou que'l pasu d'un a otu idioma pue facese d'una manera inconsciente, 2. mentalidá diglósica, que supón un emplegu restrictivu pa la situación d'oralidá del asturianu, 3. interferencies ente les dos llingües, lo que lleva de fechu a un semillingüismu improductivu, 4. grau de deterioru de la oralidá del asturianu, etc.

La nuesa esperiencia afita, n'otru sen, que los resultaos del aprendizax escritu son de munchu más altor desde los rapacinos son a remanar d'un mou afayaizu la espresión escrita: creatividá, ortografía, orixinalidá... La esplicación, camentamos, ta en que'l fechu d'escribir supón un exerciciu previu de consciente reflexión que favorez el que la sumersión nel contestu asturianu de la llingua tenga munches más facilidaes. Nidiamente, la espresión oral ye más direuta y espontánea, nun hai práuticamente posibilidaes de revisión debío al so calter d'inmediatez comunicativa y resulta, en suma, mucho más enguedeyada.

Dende llueu, pa nós la importancia de la oralidá trespasa con mucho a la de la escritura (aunque reconozamos que, en cuasi toles situaciones didáutiques, seyan insepartables). Nesti sentíu, plantegamos que'l llogru d'una espresión oral afayaiza n'asturianu, dientru y fuera l'aula, ha ser un oxetivu incuestionable nel

procesu del deprendimientu-práctica de los escolinos na E.X.B.

PROPUESTA 7

La inmersión parcial ye una práctica básica que tien que considerar la didáctica de la llingua asturiana

Falábemos nuna propuesta anterior que la presencia escolar del asturianu habría sofitar un bilingüismu real. Faise necesario, entós, que l'establecimientu de programes d'educación bilingüe arrespuenda a les necesidaes d'una comunidá na que se dan situaciones de contautu o de conflictu llingüísticu, de mou que la escuela facilite una competencia instrumental del asturianu, que seya pa influir nos vezos llingüísticos y culturales de los ciudadanos y que faiga los posibles por meyorar el clima de comprensión ente los falantes de les dos llingües pa que, comu consecuencia, se llogre una más efeutiva integración social.

Esti enfotu malpenes podría cumplise anguañu: la murnia realidá ye que l'asturianu nel ámbitu escolar funciona comu llingua qu'hai que deprender o perfeicionar, non comu llingua a emplegar nel conxuntu de les actividaes académiques de los escolinos. Ensin embargu, si queremos que'l so usu s'esparda ente los neños, que forme parte de la so actividá educativa, que se prestixe, en fin, el so valir comu llingua de tresmisión cultural, habremos planteganos necesariamente la *enseñanza n'asturianu*. Agora bien, ¿ye posible llograr nesti momentu una enseñanza dafechu en llingua asturiana? Camentamos que non. Hai abondes razones que podríen esclariar esta conclusión: 1. una escolarización dafechu n'asturianu sería, güei, enforma problemática, 2. socialmente nun sería, de xuru, aconsejable, 3. pedagóxicamente tendría bayura de dificultaes: a) porque sería difícil atopar, nun mesmu centru, a un grupu de profesores cualificáu mínimamente pa facer esti llabor, b) porque la normalización de la llingua ye entá curtia comu pa entamar un procesu asemeyáu, c) porque ello llevaría a la necesidá d'iguar un material escolar que ye impensable agora, etc.

Comu consecuencia, nós sopelexamos la posibilidá d'una *enseñanza parcial n'asturianu*; ye dicir, emplegar la llingua asturiana comu una llingua d'usu normal pa dalgunes asignatures del currículum d'E.X.B. y EE.MM. Esta práctica, conocida comu *inmersión parcial*, foi considerada yá n'otres comunidaes bilingües con resultaos granibles pal aprendizax d'un idioma que nun ye la llingua familiar de los escolinos y supondría, ente nós, un perinteresante saltu cualitativu dende'l puntu de vista pedagóxicu porque vendría a afitar ente los estudiantes la validez de la llingua asturiana comu ferramienta d'instrucción escolar.

La inmersión parcial, comu yá se dixo, ye una práctica qu'empobina hacia un tipu d'educación bilingüe que históricamente y nos sos anicios -Escuela de Saint Lambert, en Quebec- pretendía que los neños deprendieran una llingua (el francés) que nun yera la so llingua de nacencia. Nidiamente podría oxetase, y con razón,

que'l so valir ente nós namás tendría aplicación cuando se trate de neños castellanu-falantes; pero, ensin embargu, nun pue cayemos embaxu que la situación escolar del asturianu ye tan doliosamente peculiar que nin los rapacinos de llingua materna asturiana reciben clases n'asturianu, lo que, lóxicamente, iguala (polo menos nun principiu) les sos posibilidaes con respetu a los escolinos usuarios de les dos llingües.

Con estos presupuestos taríamos, de fechu, ente la posibilidá d'una situación d'alternancia de la llingua d'aprendizax -asturianu o castellán- independientemente de la llingua familiar. La so implantación efeutiva dependería, en tou casu, de la situación específica del centru que la entame: número d'años de magar los neños recibieren clases de llingua, disponibilidá del profesoráu, clima d'aceptación per parte la comunidá educativa, etc. Dende llueu, les ventaxes d'esti métodu tán percontrastaes y paecen incuestionables: a) los neños emprimen la enseñanza n'asturianu desque yá cunten con una conocencia mínima de la llingua estándar, b) el profesoráu específicu d'asturianu podría ser el mesmu, sobre too nel ciclu mediu, que punxere en práutica la inmersión, c) l'alternancia sistemática facilita la dixebra ente los dos códigos y garantiza una práutica equilibrada dientru l'aula, d) les semeyances ente les dos llingües fai que los problemes de comprensión seyan mínimos dende los primeros meses de clas...

La inmersión parcial, en resume, plantegada rigurosamente y pasu ente pasu, ye ún de los medios más afayaízos pal espardimientu de la llingua y pal llogru del bilingüismu dientru del marcu escolar.

PROPUESTA 8

La escolarización del asturianu y la so didáctica han converxer, nos caberos niveles, hacia'l criteriu d'unificación llingüística ("estandarización")

Esti plantegamientu nun va, comu veremos, a la escontra de lo que calteníamos cuando faláremos de la importancia de considerar la usualidá dominante. De xuru que los escolinos han partir del asturianu que los arrodiaba nel so ámbitu familiar y/o sociocultural. Ési ha ser, dende llueu, el primer contactu qu'afite ente los neños la esistencia real d'una llingua que'l sistema escolar tien qu'enfotase por enseñar o perfeicionar. Asina, el puntu de referencia inicial será la variedá de llingua oral de la localidá, vendrán dempués los usos orales y escritos comunes a una fastera más amplia, la modalidá más esparcida na rexón, etc.

Pero, si lo que queremos ye llograr que los neños interioricen el sentíu de fonda unidá que-y da caráuter a la llingua asturiana, habremos poner de manifiestu los aspeutos xenéricos qu'amuesen esa unidá llingüística. Poro, será necesario entamar un procesu nel que se vaiga asitiando la idega de xuntura llingüística. Ésti (que presentamos d'un mou intuitivu) pue entamase, por exemplu, proponiendo espresiones esautamente comunes a toles variantes del asturianu:

"El xatu roxu brama en monte"

"La curuxa nun ta na castañal"

"Daima un cachu pan"

"Díxo que non"

Vendríen darréu espresiones que camuden daqué según la zona concreta:

"Eso nun ye verdá"—"Eso nun ya verdá"—"Eso nun e verdá",

"De nueche nun se ve"—"De nueite nun se vei"—"De nuiche nun se ve"—"De nueche nun se vei", etc.

Afondariemos más:

"La mio muyer trabaya"—"La mia muyer trabaya"—"La mia mucher trabacha", etc.

"Túve-yos mieu a los llobos"—"Túve-ys miedu a los llobos",... etc.

D'esti mou, sistematizando'l procesu, los rapacinos dirán conociendo les carauterístiques xenériques de los distintos moos d'espresión del asturianu, prauticando les riegles automátiques de pasu d'una modalidá a otra y, lo que ye más importante, pescanciando que lo que xune a unes y otres formes de falar ye muncho más que lo que les separa, y que les diferencies formales tán presentes en cualisquier llingua (tea o non normalizada).

Pero, más entá, daránse cuenta del porqué d'una normativización que tiende al llogru d'unes pautes comunes dende'l puntu de vista de la escritura y, en fin, de que la llingua estándar ye necesaria si se quier trespasar la llende d'un llinguax puramente familiar o local pa dir empobinándonos hacia un tipu de llingua más elaborada, capaz de dar solución a situaciones de comunicación más especializaes y formalmente más complexes.

PROPUESTA 9

La didáctica de la llingua asturiana ha ser capaz d'amestar racionalmente los conteníos del asturianu al currículum escolar, de mou que'l perfeccionamientu llingüísticu o l'entamu d'un braeru aprendizax empecipie lo primero posible

La esperiencia (tantu familiar comu escolar) y toa una riestra d'estudios de calter psicolingüísticu dexen perafitao que, si un neñu ta en contautu con dos llingües na época en que deprende a falar, alquier les dos llingües d'un mou cenciellu y perasemeyáu a comu lo fairía si fuera monollingüe. Pero non sólo cueye los dos sistemas, sinón que ye capaz de caltenelos separaos, de pasar automáticamente d'un a otru según les circunstancies y, al mesmu tiempu, de dase cuenta de qu'emplega dos sistemas dixebraos. El resultáu que se llogra con ésta práutica ye'l d'un fondu billigüismu: el neñu conoz les dos llingües y la so familiaridá con elles ye tan grande que pue pensar en cualaquiera d'elles. Muchos psicolingüístes camienten, nesti sen, que la mayor capacidá del neñu p'alquirir dos llingües depende de les sos carauterístiques evolutives que-y permiten una gran disponibilidá d'acoyida pa les esperiencias nueves. Según pasa'l tiempu, ensin em-

bargu, el neñu (y más tovía l'adultu) vese condicionáu polos vezos y aprendizaxe pasaos y necesita cada vegada más de motivaciones y d'un deprendimientu muncho más sistematizáu.

Lo anterior lleva, nidiamente, a que l'estudiu de les dos llingües seya más granible en cuantes primero s'entame; ye dicir, nel aniciu de la escolaridá. Facemos de nueso, afondando na cuestión, les consideraciones del *Colleutivu Llingua y Enseñanza* (1989) no que cinca a la presencia del asturianu nes distintes estayes educatives:

1. En pre-escolar

a) La llingua d'enseñanza ha ser dafechu l'asturianu pa les fasteres asturianu-falantes, respetando, en tou casu, la modalidá local. L'oxetivu sería la continuación de la llingua familiar al entamar la escolarización.

b) Cuandu la llingua materna de los pre-escolinos seya'l castellán habrá entamase'l deprendimientu escolar nel so sistema, pero, al empar, habrá iguase un programa afayaizu que contemple'l númberu mínimu d'hores d'enseñanza del asturianu y que vaiga empobináu a llograr una competencia gradual de la so oralidá.

2. Na Enseñanza Xeneral Básica

a) Habrien preparase métodos de llecto-escritura n'asturianu pal Ciclu Inicial (primer nivel) de mou que, según los casos, seya posible entamar el procesu de deprendimientu escolar n'asturianu o en castellán. Llograríase asina un meyor y más rápidu progresu de los escolinos al torgar la incongruencia de qu'un neñu fale una llingua y se vea forzáu a entamar la llectura y la escritura n'otra, dacuandu pa él estraña.

b) Nel Ciclu Mediu, y dependiendo de les situaciones concretes, entamaríense procesos d'inmersión o d'alternancia ente l'asturianu y el castellán. Dende llueu nel casu de la llingua asturiana habríamos poner el mayor procuru porque los rapacinos algamaren la conocencia de la variante local.'

c) Nel Ciclu Superior, a lo cabero la E.X.B., los neños habrien llograr un bilingüismu real (asturianu-castellán) de manera tala que se pudiera xeneralizar la posibilidá de recibir clases n'asturianu, inclusive pa escolinos de llingua materna castellana.

3. Nes Enseñances Medies

a) Habrá garantizase la continuación de la educación bilingüe, algamando ésta hasta'l caberu nivel: Cursu d'Orientación Universitaria.

b) Nos programes, y según los distintos niveles, habrán trabayase, amás de los lóxicos conteníos de práutica oral y escrita, otros más específicos: morfosintaxis del asturianu, lliteratura asturiana (clásica y contemporánea), y sociollingüística aplicada al procesu asturianu.

PROPUESTA 10

El pluralismu metodolójicu y el pragmatismu en cuanto a les téuniques d'emplegu nel aula ha ser la guía permanente de la didáctica de la llingua asturiana.

Cincamos agora una cuestión central na enseñanza del asturianu: ¿qué métodu hemos siguir si queremos ser efeutivos?, ¿cuáles son les téuniques más afayaízes pa entamar dende bases sólides el deprendimientu escolar de la nuesa llingua? Estes entrugues, comunes polo demás a cualesquier estratexa didáctica, tienen, dende llueu, una difícil respuesta. Daquién dixo que dexar a un llau la esmolición pol métodu pue ser el camín más afayaízu pa resolver la problemática metodolójica, "la griesca ente los métodos", porque, a lo cabero, le eficacia nun s'alcuentra nel métodu, sinón na suma de condiciones qu'han ponese en xuegu pa facilitar la so alquisición.

Camentamos, de toes formes, que sería una inconsciencia desconocer les aportaciones tanto de la ciencia llingüística comu de la psico-pedagogía. Asina, les tendencias metodolójiques actuales conceden gran importancia a les demandes semántiques del individu qu'alquier o perfeiona una llingua, de mou que tener en cuenta los "intereses" de los rapacinos ye lo mesmo que valorar el so estilu cognitivu; ye dicir, les sos necesidaes y les dixebraes capacidaes individuales, la diversidá del grupu en cuantes al ritmu d'aprendizax; y el pescanciar qu'un métodu o sistema únicu nun ye igualmente apropiáu pa toos nin llogra los mesmos resultaos con unos y otros.

Dientru de les proposiciones formales de calter metodolójicu que güei se planteguen, podríamos facer referencia a: 1. *Les estratexes individuales*: destaquen la necesidá de cuntar colos aspeutos afeutivos, arriendes de los cognitivos, pa enfocar un procesu d'aprendizax llingüísticu al que se-y concede la categoría de "personal", 2. *Aprendizax autónomu*: supón que l'individu ye capaz d'establecer los sos propios oxetivos y metes; determinar el mou de deprender la llingua, los materiales qu'ha emplegar y el ritmu que ye dable; y, d'igual manera, de controlar la so propia evaluación, 3. *Emplegu de nuevos materiales nel aula*: carauterízase por dos factores: a) bayura, porque un diseñu d'aprendizax llingüísticu namás podrá tender a la individualización cuando ufierta una seleición de materiales lo más amplia posible; b) autenticidá, porque'l recursu a esti tipu de materiales significa una posibilidá real d'accesu a l'autonomía pedagóxica, non sólo no que cinca al desarrollu d'un cursu en particular, sinón a tola existencia futura del individu. La puesta en práutica de *documentos auténticos*, con too, ye güei enforma cuestionada, sobre too dende'l puntu de vista de la oralidá, porque hai bayura d'estudios qu'evidencien una potenciación reiterada d'enquivocos na producción falada de los neños. Poro, el so usu ha restrinxise, más bien, comu sofitu de la "comprensión", considerando que'l fechu de "deprender a escuchar" capacita a los escolinos pa un meyor desendolque nel emplegu cotidianu de la llingua de comunicación.

N'otru sen, la prospeutiva nes enseñances llingüístiques parte anguañu de dos conceutos fundamentales: 1. el fechu de que nun hai neños que deprendan les coses de la mesma forma y al mesmu ritmu y, 2. el fechu de que nun hai neños qu'entamen les clases de llingua col mesmu fondu d'esperiencia. Trataríase, entós, d'ufiertar a los neños un gama de conteníos y estratéxes lo más grande posible pa qu'hubiere posibilidá d'eleición ente aquélles que s'afayen a les sos capacidaes intelectuales, a los materiales d'emplegu didáuticu y a les necesidaes personales que se-yos planteguen; al mesmu tiempu que se-y da al suxetu d'aprendizax el poder de "suxerir" otru tipu de posibilidaes.

Les anteriores consideraciones tienen una nidia aplicación al casu de la llingua asturiana y vienen a afitar, una vegada más, lo que sopelexáremos enantes: a) la so peculiar situación y consideración sociolóxica esixe de metodoloxíes y de téuniques d'aprendizax enforma particulares, b) la fase d'aniciu pola qu'altraviesa la so enseñanza ta permitiendo y favoreciendo'l plantegamientu, la esperimentación y el contraste (permanente y sistemáticu) de nuevos métodos. Dende llueu, nel nuesu casu particular más que en nengún otru, ye perperligoso'l dogmatismu metodolóxicu. Toos sabemos qu'un bon mayestru val más qu'un bon métodu y que la eficacia metodolóxica depende, en gran midida, de la personalidá del que lu pon en práutica.

Caltener que'l métodu qu'ún defende ye'l más avanzáu y ta na vanguardia de la renovación pedagóxica dimuestra, per otru llau, una fonda desconocencia del calter científicu de la pedagogía que pon el mayor procuru en nun cuestionar, nel intre y categóricamente, la validez d'unos métodos a la escontra d'otros y n'afirmar el so calter dialéuticu comu disciplina suxeta a constante revisión. Dende esti puntu de vista, la didáctica de la llingua enxamás considera un métodu comu daqué perfeutamente llograo, sinón comu una solución más o menos valoratible pa un determináu aprendizax llingüísticu. Asina, naide tien por qué estrañase de que paralelamente el prestixu d'una téunica d'aprendizax surda la oposición a la mesma. Dende llueu, la xustificación d'esti fenómenu nun ta sólo na resistencia rutinaria a la novedá; tamién habrá que tener en cuenta la posición racional d'aquellos enseñantes que, esperimentando téuniques nueves, nun queden convencíos polos argumentos teóricos nin poles pruebes d'esperiencias esceicionales que, delles vegaes, se mos presenten comu ablucantes y faen que los sos partidarios les defendan con una esmolición que, nel casu concretu del asturianu, trespasa con muncho al empeñu puestu nel propiu procesu de recuperación.

BIBLIOGRAFÍA

- COLLEUTIVU LLINGUA Y ENSEÑANZA: «Enseñanza y normalización de la llingua», en *Lletres Asturianas*, 31, Academia de la Llingua Asturiana, Uviéu, 1989.
- J. DE VRIES: «Educación y supervivencia de las minorías lingüísticas» en *Las lenguas minoritarias y la educación*, varios autores, ICE de la U. de Barcelona, 1986.
- A. FANTINI: *La adquisición del lenguaje en un niño bilingüe*, Herder, Barcelona, 1982.
- X. A. FERNÁNDEZ y otros: *Llingua Asturiana: orientaciones didáctiques*, Conseyería d'Educación, Cultura y Deportes del Principáu d'Asturies, Uviéu, 1987.
- X. LL. GARCÍA ARIAS: *Llingua y sociedad asturiana* (2ª ed.), Comuña Lliteraria, Uviéu, 1987.
- Mª ESTHER GARCÍA LÓPEZ: *Llingua Asturiana y práctica simulativa na EXB*, Academia de la Llingua Asturiana ("Estaya Pedagóxica"), Uviéu, 1989.
- X. A. GONZÁLEZ RIAÑO: *Didáctica de la llingua Asturiana*, Academia de la llingua Asturiana ("Estaya Pedagóxica"), Uviéu, 1988
- J. GUMPERZ y A. BENNETT: *Lenguaje y cultura*, Anagrama, Barcelona, 1981.
- G. JANER: *Cultura popular i ecología del llenguatge*, CEAC, Barcelona, 1987.
- H. LÓPEZ MORALES: *La enseñanza de la lengua materna*, Playor, Madrid, 1984.
- M.E.C.: *Informe sobre la enseñanza de las lenguas y bilingüismo*, Madrid, 1984.
- M. NICOLAS RIS, J. HUGUES, D. SAER (Oficina Internacional d'Educación): *El bilingüismo y la Educación*, Espasa-Calpe, Madrid, 1932.
- Mª ANTONIETTA PINTO (Dipartimento di Psicologia dei Processi di Sviluppo e Socializzazione. Facoltà di Magistero di Roma): «Potencial lingüístico en el niño diglósico: aspectos cognitivos y de identidad cultural», en *Enseñanza de dos lenguas y resultados escolares*, ICE de la U. de Barcelona, 1985.
- M. SIGUÁN, W. F. MACKEY: *Educación y Bilingüismo*, UNESCO/Santillana, Madrid, 1986.
- R. TITONE: *Bilingües a los tres años*, Kapelusz, Buenos Aires, 1975.
- J. M. TORTOSA: *Política lingüística y lenguas minoritarias*, Tecnos, Madrid, 1982.
- UNESCO: *Empleo de las lenguas vernáculas en la enseñanza*, París, 1954, (empréntau en Lucerna, Suiza).
- J. M. VEZ JEREMÍAS:
 - «El bilingüismo. Aprendizaje de una lengua añadida»
 - «El comportamiento lingüístico. Lenguaje, sociedad y escuela», en *Didáctica de la lengua y la literatura*, varios autores, Anaya, Madrid, 1988.
- H. G. WIDDOWSON (Institute of Education University of London): «Estudio del lenguaje y aprendizaje del lenguaje», en *Lengua y Educación en Europa*, varios autores, ICE de la U. de Barcelona, 1987.